

To påskebryg og et gangstativ

Om salmebogens nyere tekster

Erik Skyum-Nielsen

Titlen på dette hymnologiske bidrag daterer sig tilbage til en aften i 1994. Der var kommet et *Tillæg til Den Danske Salmebog*, og hvad var da mere oplagt end at gå det igennem sammen med Søren Ulrik og spørge, hvorvidt der mon lod sig lovsynge her?

Det fremgik hurtigt, at tillægs-udvalget havde udsendt – et kompromis. Man medgav i forordet villigt, at visse salmer – eller skulle vi sige: forslag til salmer – kun var kommet med, fordi enkelte udvalgsmedlemmer havde ytret et stærkt ønske herom, og vi så med det samme for os et gidseldrama i udvalgsværelset eller en studehandel af typen, at hvis du får dine favoritter med, så må du ikke nedlægge veto mod mine! Hvilket ikke er nogen rimelig fremgangsmåde, hvor det handler om noget så vigtigt som salmerne til menighedssangen. Hvad man havde forsømt, var tydeligvis at stille de fælles og fundamentale genremæssige spørgsmål:

Hvad er en salme? Skal en salme være specielt poetisk? Hvor bibelsk skal den være? Hvor luthersk bør den være? Hvilke teologiske og brugsmæssige krav stiller vi til en ordentlig salme? Samt, ekstra aktuelt og intrikat: Er det at være moderne i sig selv af afgørende værdi for en salme, og hvis der i en ny dansk salmebog skal tekster med fra det 20. århundrede, hvordan bør så forholdet mellem ældre og nyere salmer være?

Anderledes sagt handlede den nødvendige diskussion om den stærke danske salmetradition over for en behård kirkepolitisk vir-

kelighed. Vi *skulle* nemlig have den nye salmebog, med eller uden grøn salmonella, og det på trods af, at Herren ikke siden Grundtvig eller måske til nød Jakob Knudsen havde sendt os en kirkeskjald af indlysende format.

Salmebogskommissionen skulle efter en oprindelig plan have gjort sig færdig 1997, således at en splinterny salmebog, med majestættens godkendelse, ville kunne tages i brug 1. søndag i advent 1999. I stedet blev der i sommeren 2000 fremlagt et samlet forslag, som så igen blev kommenteret og revideret, hvorpå resultatet blev autoriseret 29. juli 2002. Denne bog står siden som grundlaget for menighedssangen – og som genstand for den diskussion, der genoptages her.

Da kommissionen sidst i 1990'erne udsendte en midtvejsrapport, hvori der så småt lod sig skimte konturerne af en konklusion, lød et foreløbigt gæt på, at 350-400 salmer fra Den Danske Salmebog 1953 ville gå uændrede over, at ca. 250 ville blive videreført i en revideret form, og at der derefter maksimalt ville blive plads til 100 nye, ligeligt fordelt mellem 50 ældre og 50 nyere, der kunne skønnes at passe til tidens smag og kirkelige klima. Dette blev i 2000-udkastet til 57 nyere og 18 ældre tekster, samtidig med, at man lagde op til at skrotte 76 (overvejende ældre) salmer.

I det færdige resultat valgte man dog heldigvis at gå en smule mere radikalt til værks: Hele 105 af de salmer, der stod i den gamle salmebog, er nu gledet ud og har givet plads for 142 nytillkomne tekster, og hvor der i midtvejsrapporten lå en forsigtig tendens mht. restaurering af det ældre materiale, endte man faktisk i 2002 med at udsætte vigtige tekster af især Kingo og Brorson for en veritabel foryngelseskur.

Brorsons intime juletidsmeditation „Mit hjerte altid vanker“ (nr. 125 i den nye udgave) har eksempelvis fået tilført en strofe, der flot bygger tematisk bro fra fødslen den hellige nat til den syngendes egen situation:

Du mørke stald skal være
mit hjertes frydeslot,
dér kan jeg daglig lære
at glemme verdens spot;
dér kan jeg bedst besinde,
hvori min ros består,
når Jesu krybbes minde
mig ret til hjerte går.

Mindst lige så mærkbar forekommer den nye respekt for ordmestrenes egenart i den filologisk funderede behandling af Kingo. Hans uovertruffent storladne passionsdigt „Over Kedron Jesus træder“ (nr. 181) har således nu fået lov at vokse fra seks strofer til otte, af hvilke den sidste glædeligvis er ført tilbage til originalens sprogdragt:

Når jeg som et blomster visner,
når jeg fældes skal som hø,
når at blodet i mig isner,
når jeg dåne skal og dø,
når den kolde sved går ud
af min ganske krop og hud,
da min Jesu svededråber
for min sjælefrelse råber.

Det klinger virkelig af sin forfatter, med alt hvad dertil hører af kropsnær barok og kompromisløs bodskristendom. Sammenlign selv med de fire sidste vers af samme strofe i bogen fra 1953:

når mit hjerte stille står
når mit øjes lys forgår,
da skal jeg i dødens våde
finde salighed og nåde!

Jo, Kingos strengthed kommer nu, omsider, til sin ret, ligesom Brorsons inderlige sødme.

Men så er vi jo også tilbage ved problemet: hvor svært det er for en psalmist at komme anstigende efter Sthen, Kingo, Brorson, Inge-mann, N.F.S. Grundtvig og Jakob Knudsen. Den standard, hvorefter der måles, bliver automatisk høj. Og så er det ikke nok, som Sten Kaalø, blot at gå ud fra, at bare man tager en smuk melodi og laver nogle lune og hyggelige vers og husker at skrive „Jesus“ til sidst, så har man skabt en gangbar „moderne“ salme:

Mel. Min død er mig til gode

Det tætnes, skyen skumrer,
trafikken stilner af,
ved æbleblomsten brumler
den sidste bi i dag.

Byduen klapper himlen,
i træet forskrækket flugt,
fra brugsen strømmer vrimlen
ud i vor aftenluft.

Nu skriger tusind vugger,
med hver sit nye barn,
og tatovøren sukker,
i blå, på kokkens arm.

O, Gud, vor klode svinger
mod nattens stjernerum,
vi fødes, dør, forsvinder,
for dig er verden ung.

Hav tak for søvn og vågen,
for barnets vilde råb,
for morgenlys foroven,
for Jesus, verdens håb.

Det er ikke noget særlig godt digt med sine hakkende, humpende rim, sine forvirrede, direkte disparate hverdagsbilleder, sit uharmoniske spring fra dagligdag til kosmos og sin temmelig uklare meddelelsessituation. Og det er heller ikke nogen kirkeegnet tekst – så vidt jeg husker, var det netop den, der, efter min loyale oplæsning af *Fra stubmarken* (1992), fik Søren Ulrik til leende at sige, at det der, det er ikke nogen salme, det er to påskebryg og et gangstativ.

For at en poetisk tekst skal kunne fungere som salme, må den kunne opfattes som en prædiken på vers. Den skal i sig forene tre hovedaspekter: tro, kunst og forkyndelse, eller, lidt anderledes sagt: kristendom, skønhed og folkelighed. Og tænker man sig de tre aspekter som hjørnerne i en trekant, må salmen, hvis den skal være kirkevelegnet, tillige i kraft af et fjerde hjørne, nemlig det musikalske, kunne stå som en pyramide i kirkens og gudstjenestens rum. Den skal for det første stave til evangelisk kristendom. Den skal for det andet være Herren fuldt værdig – ved at være så dejligt og færdigt et digt som overhovedet muligt. Den skal for det tredje stå åben for et hvilket som helst jeg eller vi. Og den skal for det fjerde kunne synges på en iørefaldende melodi, som kan læres af andre end organisten.

Hvis det første kriterium var tilstrækkeligt, så ville man kunne fastslå, at det 20. århundrede faktisk bragte den danske kirke en skjald af imponerende format, nemlig domprovst i Odense K.L. Aastrup (1899-1980), hvis vigtigste kvalitet som psalmist var renfærdig og upyntet lutherdom, og hvis store indsats bl.a. sigtede imod at fylde alle de huller i salmebogen, hvor der til en prædiketekst manglede den rigtige sang. Problemet med Aastrup er blot en gennemgående tørhed, en mangel på sproglig substans af den art, der får én til at tænke, at netop disse ord må jeg lære og bære på indersiden af huden som et smykke, jeg aldrig vil miste. Når klamphuggerne er siet fra, forbliver Aastrup stridens æble, hymnologisk set, fordi han er så klog på kristendom, samtidig med at han laver så kedelige vers, som her, hvor teksten ellers er god, den om patienten, der venter og venter ved Betesda Dam:

Betesda-søjlernes
buegange
med tætte rader
af sygesenge,
hvor stakler venter
på englen, venter
på vandets oprør,
forgæves længe.

Dér lå et menneske
mellem andre,
så helt alene,
skønt om ham mange.
Hvad her han søgte,
han næsten glemte;
han blev den sidste
de hundred gange.

Hvis det andet kriterium, det rent poetiske, gav grundlag nok for at fremhæve én af psalmisterne frem for de andre, ville denne enkelte formentlig være Jørgen Gustava Brandt (f. 1929), som i den nye salmebog er repræsenteret med bl.a. „Tænk, at livet koster livet“ (nr. 14) og den modige pinsehymne „Hør himmelsus i tredie time“ (nr. 285), begge sat i flot (men for den andens vedkommende alt for vanskelig) musik af Ole Schmidt. Her vrimler det med originale sproglige fund og slående billeder af den type, man uvilkårligt falder for, når man sidder i lænestolen og læser bog-poesi. Men når jeg befinder mig henne i kirken og skal synge en Gustava-salme, har jeg det, som om jeg er der i stedet for ham: Teksten henviser til sin fraværende ophavsmand på en måde, der bevirker mangel på folkelig inklusivitet. På én gang opulent og intim giver denne digter udtryk for en subjektiv vitalisme, der måske nok kan gøre sig i festsalen på en folkehøjskole, men i kirken let kan give krumme tæer, tæt som digteren gerne er på selvsmagende føleri:

Så mærk det synge gennem blodet!
Hør Helligåndens fællessprog!
Det genoprejser hjertemodet
og lutrer sjælen i et fog.
Ved Guds forladelse alene
kom vi omsider til os selv.
Så føl, miraklet må forene!
Se, flammen går fra sjæl til sjæl!

Hvis det tredje kriterium, altså det forkyndelses- og formidlingsmæssige, leverede os en fælles optik til at skelne de dårlige salmer fra de gode, ville Helsingørs fhv. biskop Johannes Johansen (f. 1925) formentlig kunne udnævnes til sit århundredes vigtigste kirkeskjald. Tag f.eks. hans aftensang „Du, som har tændt millioner af stjerner“ (nr. 787), der cykler nok så nydeligt af sted på melodi af Ole Sommer, eller prøv at tage hans efter sigende overordentlig populære bryllupssalme „I blev skabt som mand og kvinde“ (nr. 706), gerne sunget på en engelsk melodi, som de fleste har hørt på tv til jul. Begge steder sker der en moderne formidling af den grundtvigske kristendom og af den grundtvigske salmearv, men sprogligt er det traditionelt – vers uden Aastrups teologiske transparens og uden Gustavas poetiske prægnans:

I sit billede han os skabte,
han kom selv i kød og blod,
han, som tager imod fortabte,
han gør al vor uret god,
han, som ingen støder bort,
lægge selv sit sind i vort.

Med de to sidste linjer er vi i betænkelig nærhed af konfirmationsangene med deres obligate omvendte ordstilling. Men ingen kan klandre Johannes Johansen for mangel på rene rim!

Det ville være fristende at slutte denne status efter et årtusindeskifte med den på alle måder nedslående konstatering, at digteren ikke

er dukket op, at broen ikke, i hvert fald ikke indtil videre, er bygget mellem kirken og digtekunsten, og at salmebogens moderne tekster først og fremmest kom med, fordi det ellers ville være rigtig, rigtig synd for det 20. århundrede.

Men helt så enkelt stiller det sig ikke. Jeg er ganske vist stensikker på, at hvis Gud har valgt sig en virkelig sanger iblandt os, så stikker vedkommende såmænd nok hovedet frem en dag – som ikke behøver være så fjern endda, at dømme efter, hvad Simon Grotrian (f. 1961) for nylig har skabt i *Jordens salt og verdens lys* (2006) – men jeg føler mig *også* overbevist om, at vi og de, der kommer efter os, med tiden vil lære at holde af mange af fornyelserne i 2002-salmebogen. Ikke fordi de er storslået kirkekunst, men blot fordi de er der og vi møder dem igen og igen. Gode salmer fremkommer ikke ved kirkepolitisk diktat fra oven, og de dårlige blev, det har vi allerede set, ikke spor bedre af at gå langtidsledige. Men dråben huler stenen: *Gutta cavat lapidem*.

Bidragets synspunkter ligger i umiddelbar forlængelse af artiklen „Moderne salmer“ i *Dansk Kirkesangs Årsskrift*, 1994, s. 8-33.